

Groen en Heem Actueel

Nr.4, december 2023

Nieuwsbrief van de vereniging Groen en Heem Valkenswaard
e.o. betrokken bij onze natuur en cultuurhistorie!

Correspondentieadres

Groen en Heem Valkenswaard e.o., Postbus 567, 5550 AN Valkenswaard
+31-(0)40-22 60 010, info@groen-heemvalkenswaard.nl

Redactie

Bas Verbeek, (eindredactie en lay-out)
Lambert de Brouwer en Ton Zwerts (redactieleden)

Agenda

December
25 Kerstmis
26 Tweede Kerstdag

Januari
01 Nieuwjaar

Wist u dat...

... de jaarvergadering 2023 gehouden zal worden op 25 maart 2024;
... openbaar bos en natuur in Waalrese bos wordt bedreigd door ontwikkeling van landgoed;
... we ter nagedachtenis aan Albert Aten, grondlegger Groen en Heem, een bankje hebben geplaatst bij het Oude Kerkhof;
... de luchtkwaliteit in onze directe omgeving vaak niet al te best is;
... er in onze directe omgeving wel meer dan 200 zwammen zich bevinden;
... een boekwerk over de geschiedenis in Valkenswaard is verschenen;
... politici en consumenten zich krachtig moeten uitspreken tegen uitbuiting en milieuvervuiling door bedrijven;
... een Belgische zinkfabriek dagelijks duizenden kilo's giftige chloride in de Dommel loost.
... wij alvast iedereen prettige feestdagen en een goed 2024 wensen!

Van het Bestuur

Fijne feestdagen

Het bestuur van Groen en Heem Valkenswaard e.o. dankt u voor uw steun en medewerking in het afgelopen jaar en wenst u fijne feestdagen en een gezond en voorspoedig 2024!

Algemene Ledenvergadering 2023

Op maandag **25 maart 2024** zal de jaarlijkse Algemene ledenvergadering plaatsvinden. De agenda, aanvullende documenten en andere informatie zullen via een aparte Nieuwsflits aan de leden worden verzonden.

Samenwerking met Vereniging Gildewoud Waalre

De samenwerking betekent concreet dat de vereniging Gildewoud zich zal aansluiten bij Groen en Heem. Ton Arends zal aansluiten bij de maandelijkse bestuursvergadering om in de toekomst mogelijk de rol als bestuurslid bij Groen en Heem te gaan vervullen.

De werkgroep Natuurbehoud Waalre zal weer nieuw leven ingeblazen worden zodat verzekerd is dat we op de hoogte blijven van plannen voor wat betreft het Groen en het Heem in Waalre. Wat betreft de mogelijke ontwikkeling van het Landgoed Gildebosch zullen we nauwlettend de voortgang volgen en indien noodzakelijk de nodige stappen zetten ter behoud en versterking van natuur, milieu en erfgoed.

Bankje voor oud vicevoorzitter Albert Aten

Op 22 november 2022 is onze oud vice voorzitter Albert Aten in de gezegende leeftijd van 91 jaar overleden. Albert stond in 1972 aan de wieg van de milieuwerkgroep Valkenswaard. In 2015 veranderde haar naam in Groen en Heem Valkenswaard e.o. Albert was altijd zeer betrokken bij het wel en wee van onze vereniging.

Tijdens een bestuursvergadering werd het idee geopperd om Albert te eren met een bankje. In overleg met Mevr M Aten zijn de vorm, plek en tekst bepaald. Met medewerking van de Gemeente Valkenswaard werd een mooie plek gevonden en de bank geplaatst. Het bankje is geplaatst bij de Oude begraafplaats zijingang Rosheuvel.

Op deze plek zal Mevr. Aten nog regelmatig een rustmoment nemen vlak bij het graf van haar man.

Laatste oproep Contributie!

Leden die de contributie voor 2023 ad **€ 10,-** nog niet hebben overgemaakt kunnen dit doen op banknummer **NL17TRIO0391081616**, ten name van Groen en Heem Valkenswaard e.o.

Bestuursleden aan het woord

Het Gilde Woud

In 2019 kwam een plan aan het licht om een landgoed te ontwikkelen aan de Gildebosweg in Waalre.

Onder de Nieuwe Landgoedregeling kunnen landhuizen ook worden gerealiseerd als landbouwgrond wordt omgezet in natuur. Dit kan met subsidies volgens de Natuurschoonwet (NSW 1928), echter die was oorspronkelijk bedoeld om bestaande inmiddels te dure landgoederen te behouden. Voorwaarde was en is onder andere dat er voldoende natuur wordt aangelegd en onderhouden en dat het landgoed publiekelijk toegankelijk is.

Afbeelding: projectlocatie Landgoed Gildebosch

Gemeenten kunnen voldoen aan hun natuuropgave zonder directe kosten te maken, door een landgoedontwikkeling toe te staan. Kosten voor de natuurinrichting worden dan namelijk door een “initiatiefnemer” (projectontwikkelaar) gedragen middels de verkoop van nieuwe landhuizen die toegestaan worden op een dergelijk (nieuw) landgoed.

Het terrein aan de Gildebosweg is nog in bezit van Natuurmonumenten die het tijdelijk verpacht aan een landbouwer tot het moment dat er in het Dommeldal een geschikt gebied vrijkomt om mee te ruilen. Daarmee kan Natuurmonumenten hun natuurdoelstelling in het Dommeldal uiteindelijk nog verder gaan uitbreiden.

Een projectontwikkelaar, op de hoogte van de nieuwe landgoedregeling, heeft zich destijds echter gemeld bij Natuurmonumenten om de ruim 10 ha akkers op te kopen en deze om te zetten in een landgoed met 2 landhuizen. De overdracht zal alleen doorgaan als de gemeente de realisatie daarvan ter plekke zal toestaan middels een bestemmingsplanwijziging.

Een groep inwoners van Waalre heeft zich verzameld om te proberen de bouw van nieuwe landhuizen te voorkomen en het gebied te behouden als openbaar toegankelijk gebied. Hun doel is om het hele gebied van Natuurmonumenten in natuur om te zetten met netto zo’n 6 ha nieuwe natuur. Een alternatief plan is aangeboden maar werd door het college afgewezen en daarmee niet aan de gemeenteraad voorgesteld, mede omdat Natuurmonumenten geen brood zag in dit plan op hun gebied.

Daarop is het als burgerinitiatief bij de gemeenteraad geagendeerd, waarna het college in een terstond onderling overleg toch heeft besloten om een samenwerking mogelijk te maken tussen de initiatiefnemer en de groep GildeWoud. Een overlegtraject is opgestart begin 2020, waarbij de projectontwikkelaar zich op de realisatie van de landhuizen zou richten en GildeWoud op de natuurinrichting. De coronacrisis bracht enige vertraging tot online overleg kon plaatshebben. Inmiddels was door de bewoners de Vereniging Het GildeWoud opgericht om voorbereid te zijn op de natuurontwikkelingstaak op het geplande landgoed.

Uiteindelijk kon de initiatiefnemer zich toch niet vinden in de samenwerking met Het GildeWoud. Hij heeft zich begin 2022 eenzijdig teruggetrokken en besloten het totale landgoedplan in eigen beheer te nemen onder de naam "Landgoed Gildebosch". Een bestemmingsplan zou eind 2022 gereed zijn, aanleg begin 2023 gepland, en voortvarend gereed eind 2023. Vanwege een voormalige vuilstort op het terrein dient echter een grondhergebruiksplan opgesteld te worden en dat kost kennelijk de nodige tijd want met de aanleg is nog geen start gemaakt. Vereniging GildeWoud heeft geen contact meer met de projectontwikkelaar maar zijn website meldt inmiddels dat de aanleg nu gepland is van zomer 2024 tot eind 2025. De projectontwikkelaar meldt dat hierbij een

"intensieve samenwerking met Natuurmonumenten" wordt aangegaan, en dat "de Bosgroep" de natuur in de toekomst gaat onderhouden. Een bestemmingsplan is nog niet ter inzage gelegd, maar de Vereniging gaat dit nauwgezet in de gaten houden. Het is namelijk nog maar de vraag of het landgoed genoeg natuur gaat laten zien en of de publieke toegankelijkheid gewaarborgd is. In Waalre is er namelijk al een voorbeeld van een groot groen afgeschermd waterpolo terrein als "Landgoed" gerealiseerd.....

Het bestuur heeft zich bij Groen en Heem gemeld om namens haar de ontwikkelingen in Waalre te volgen, te beginnen binnenkort met landgoed Gildebosch.

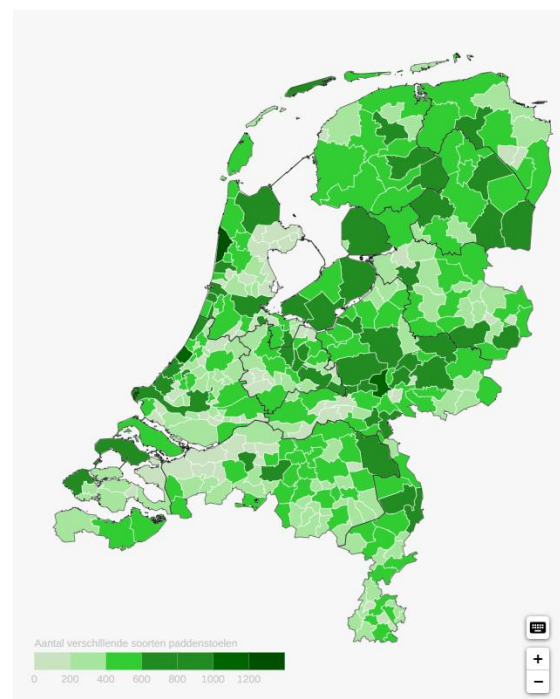
Nieuws en actualiteiten

Valkenswaard telt meer dan tweehonderd verschillende soorten zwammen

In het Eindhovens Dagblad van 13 oktober 2023 lazen we dat er in Valkenswaard minstens 279 verschillende paddenstoelsoorten groeien, zo blijkt uit cijfers van Waarneming.nl over de afgelopen ruim anderhalf jaar — van de ruim 5000 soorten die in Nederland voorkomen.

De paddenstoelensoort die in die periode het vaakst in Valkenswaard is waargenomen, is de vliegenzwam. De grote paddenstoel, rood met witte stippen, is ook lastig om te missen: in maar liefst 132 gemeenten is het de meest geziene zwam. Sterker: van alle paddenstoelen in Valkenswaard die bij Waarneming.nl worden ingevoerd, is één op de veertien een vliegenzwam.

Wie de vliegenzwam wil zien, moet zoeken op de grens van bos en zand, zegt Henk-Jan van der Veen, boswachter bij Staatsbosbeheer in Twente. „Hij doet het goed bij berken en dennen, en ook bij eiken maak je een aardige kans." 's Zomers blijft de vliegenzwam ondergronds, maar nu het herfstweer toeslaat kun je ze steeds vaker spotten.

Dat alle paddenstoelen alleen tevoorschijn komen bij regenachtig najaarsweer, is een fabeltje, zegt Martijn Oud van de paddenstoelenwerkgroep De Noordkop. „Ik ken een soort die bij dertig graden en in de volle zon tevoorschijn komt, op de zuidkant van boomstammen." Zijn tip voor wie op zoek gaat naar paddenstoelen: ga op verschillende momenten, bij steeds andere weersomstandigheden. „Dan zie je telkens andere soorten opduiken."

Mediterrane soorten

Tegelijkertijd valt het aantal soorten dit jaar wel tegen, vindt Oud. „Het is al een hele tijd twintig graden, de regen die valt verdampt meteen, ik kom tientallen soorten minder tegen dan een jaar geleden."

Dat is 'jammer', geeft de paddenstoelenexpert toe, maar de opwarming heeft ook voordelen: soorten die voorheen alleen in mediterrane oorden groeiden, komen nu naar Nederland. „Sommige boleten die je nu ziet, daar zijn je gewoon van door je knieën. En ik kom hier in Noord-Holland nu ook de penwortelfranjehoed tegen, die je normaal vooral in het zuidwesten van Nederland ziet. Dan kan ik weer een weekje vooruit!"

[Bron: Eindhovens Dagblad 13-10-2023](#)

Gemeente Valkenswaard: tot wel 94 dagen/jaar een te hoge waarde fijnstof

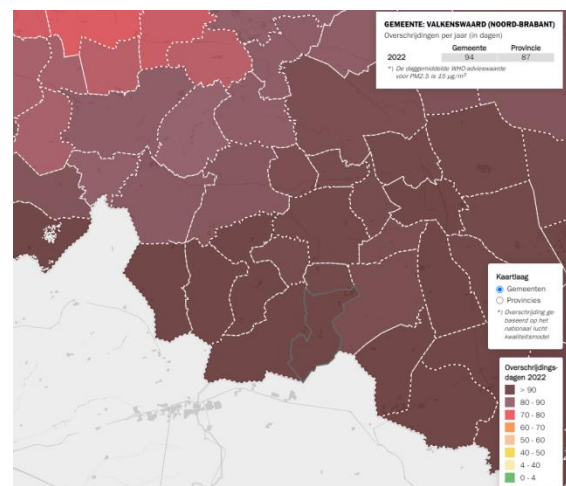
Recent publiceerde The Guardian een overzicht van de gemiddelde luchtkwaliteit in Europa. Daarbij werd de jaar-gemiddelde blootstelling aan fijnstof (PM2.5) over de periode 2000-2019 getoond. TNO publiceerde een kaart met het aantal keren per jaar dat de dag-gemiddelde advieswaarde voor fijnstof van de WHO wordt overschreden. Dit is beschikbaar voor iedere gemeente in Nederland voor het jaar 2022.

Op de [interactieve fijnstofkaart](#) is per gemeente te zien op hoeveel dagen de daggemiddelde advieswaarde van de WHO voor fijnstof in 2022 is overschreden. Alle Nederlandse gemeente overschrijden de aanbevelingen van de WHO van maximaal 15 µg/m³, soms wel met meer dan 90 dagen. Het advies van de WHO is dat dit slechts 4 dagen

per jaar zou mogen gebeuren. Onze gemeente Valkenswaard telt maar liefst 94 dagen per jaar! (red.)

Gedetailleerde dagelijkse informatie is cruciaal: langdurige blootstelling aan slechte lucht veroorzaakt op termijn long- en hartaandoeningen, maar piekbelasting, die lang niet altijd in jaargemiddelden naar voren komen, kan voor gevoelige groepen leiden tot allerlei gezondheidsklachten, mogelijke ziekenhuisopnames en in het ergste geval zelfs hartfalen waar mensen aan overlijden.

Het Europees Milieuagentschap (EEA) heeft berekend dat in 2020 bijna 240.000 mensen in Europa vroegtijdig zijn overleden aan de slechte lucht. De Gezondheidsraad stelde in 2018 dat blootstelling aan fijnstof verantwoordelijk is voor zo'n 4% van de ziektelast in Nederland.

Fijnmazige lokale informatie over fijnstofconcentraties is essentieel om in combinatie met andere data zoals bevolkingsdichtheid op welke momenten en uit welke bron gericht de meest effectieve aanpak te kunnen kiezen om de luchtkwaliteit daar te verbeteren. Wij noemen dit de Gezonde Lucht Aanpak. De eerste ervaringen daarmee zijn al opgedaan in Eindhoven en omgeving.

De data die TNO heeft gebruikt komt uit de online tool TOPAS van TNO. Daar is door modellering van data van meetpunten in Nederland en Europa voor de afgelopen dagen

te zien hoeveel fijnstof (zowel PM2.5 als PM 10) er lokaal was, wat de bronsoort is en het land van oorsprong.

De prototype bronverdelingsdienst TOPAS is een product gebaseerd op LOTOS-EUROS en de bij TNO ontwikkelde emissiekennis. Informatie over intercontinentaal transport en de emissies van bosbranden is afkomstig van de Copernicus Atmospheric Monitoring Service. Gemodelleerde bron-specifieke PM-concentraties die de stedelijke achtergrond-omstandigheden vertegenwoordigen, worden dagelijks vóór de middag geüpload.

Bron: [Website TNO 05-10-2023](#)

In ons bulletin van september 2023 refereerde Susanne Peeters al aan de slechtere actuele luchtkwaliteit in Valkenswaard in het artikel:

“De lucht in Valkenswaard is schoon genoeg; geen raadsmeerderheid voor aansluiting bij het (landelijke) Schone Lucht Akkoord.”

Het artikel van TNO maakt het raadsbesluit om niet aan te sluiten bij het (landelijke) Schone Lucht Akkoord, des te opmerkelijker.

Geschiedenisboek (canon) van Valkenswaard grootst gepresenteerd: 'Fantastisch en mooi'

Ruim 200 belangstellenden waren getuige van het aanbieden van de Valkenswaardse Canon aan burgemeester Anton Ederveen. Alom lof over het geschiedenisboekwerk dat in negen maanden tot stand kwam.

Presentator Michael Penders verwelkomt alle aanwezigen in de grote zaal van Theater De Hofnar, waaronder ook gasten uit Hamont-Achel. “Welkom op deze hele bijzondere avond”, aldus Michael, die onmiddellijk daarna Mart Wijnen bij het spreekgestoelte verzoekt. Mart is voorzitter van Heemkunderkring Weerderheem, aangezien de Canon is opgesteld door leden van zijn vereniging. “Wij hebben een fantastische club met mensen die wéér iets gepresteerd hebben. Fantastisch en mooi.”

De voorzitter gaat in op de goede relatie met de gemeente Valkenswaard, die uiteindelijk

opdrachtgever is voor het schrijven van de Canon. “Ik dacht zowat alles over Valkenswaard te weten. Maar wat er allemaal te vinden is in de heemkamer, in die schatkamer, dat is niet te geloven.” Als heemkundevoorzitter duikt hij kort in de ontstaansgeschiedenis van Weerderheem en tipt vervolgens enkele activiteiten aan die de Kring onderneemt.

Applaus

Mart Wijnen: “Iedereen kan bijvoorbeeld gebruik maken van ons historisch beeldmateriaal, via de website. Foto’s van vruuger. maar ook boeken over vruuger.” Ook de werkgroep Tongval wordt belicht, vanwege hun werk met dialect. “Weet iemand in de zaal wat een griesel is, of een zeikmoeier?” Het is duidelijk dat Heemkundekring Weerderheem een flink stuk historie heeft vastgelegd over Valkenswaard, Borkel en Schaft en Dommelen.

Uiteraard gaat de spreker nader in op het nieuwe boek en hij dankt als eerste de schrijvers en de coördinator. Ook de gemeente deelt mee in de complimenten en een applaus is terecht op zijn plaats.

Hoe de Canon tot stand is gekomen kan niemand beter vertellen dan Wil Peels, als schrijver / coördinator. “Iets meer dan negen maanden heeft het geduurd om van de Canon te bevallen”, zegt hij en refereert aan het gemeentelijk project van uitvoeringsprogramma Dommelland dat in 2022 start voor het vormgeven van de groene entrees van Valkenswaard. “Daarbij komt naar voren dat een Canon een waardevolle inspiratiebron zou kunnen zijn.” Enkele weken later wordt een eerste tijdlijn naar de gemeente gestuurd, die akkoord gaat en de opdracht verstrekt aan de Heemkundekring. Zo komen de vijftig voornaamste gebeurtenissen of ontwikkelingen van de vier woonkernen van Valkenswaard op papier, vensters genaamd. “Natuurlijk zijn de onderwerpen arbitrair”, volgens Wil Peels, “en daarmee voor discussie vatbaar. In de toekomst kunnen vensters daardoor veranderen, vervallen of worden toegevoegd.”

Verleden, heden en toekomst bijeen
Coördinator Peels bedankt Beau Biesboer, Chris Sandkuil en Elka Vuteva van de gemeente voor de manier waarop met hen is samengewerkt. Ook regioarcheoloog Ria Berkvens krijgt een compliment, evenals Dommels Design en Druk&Print Schoenmakers. “Tot slot het thuisfront dat ons ter zijde stond, vooral op momenten dat de druk hoog was en de stemming laag.” Hierna wordt wethouder Bram Bots uitgenodigd, van o.a. monumenten, Dommelland-toerisme en recreatie. “Ik ben trots dat ik bij de presentatie van de Canon aanwezig mag zijn. Onze mooie gemeente zou er nooit zo uit hebben gezien als we de sigarenindustrie of de valkerij niet hadden gehad.” De wethouder soms vele aspecten van de gemeente op die mensen van buiten aantrekken en die vermeld zijn in de vensters. “Het boek brengt verleden, heden en toekomst samen. Het geeft inzicht in wie we nú zijn.”

Uit het boek leest vervolgens Beau Biesboer een stukje voor uit Venster 27 over de Luikerweg, aangezien deze weg volgens haar een belangrijke verbinder is voor de gemeente. De rode draad in het stuk zijn de plannen om lang geleden de eerste Luikerweg ofwel dóór ofwel langs Valkenswaard aan te leggen en de relatie tot de opening in 2021 van de nieuwe weg: de N69: lángs Valkenswaard.

Na deze ode aan de Luikerweg krijgt zanger Jacques Marsmans het podium en op prettige wijze rijgt hij zijn liedjes over vroeger en over de toekomst aan elkaar. Hij zingt over Ignacz Klein, bekend van het Valkenswaardse voetbal, en wiens leven in de oorlog wreed werd beëindigd. Bovendien zingt Marsmans over zijn eventuele toekomstige functie als minister-

president en de ontwikkeling vanaf de eerste televisie, de nieuwe tijd en over het leven van de sigarenmaker en het snoepwinkeltje uit 1909. Hij sluit zijn muzikale intermezzo af met een lied waarin vele tientallen bijnamen van Valkenswaardenaars centraal staan.

Tenslotte vindt de officiële aanbidding plaats van de Canon, met als ondertitel ‘Het verhaal van een landschap en samenleving in vijftig vensters’. Voorzitter Mart Wijnen vraagt de schrijvers om even op te staan, en na een ruim applaus ontvangt burgemeester Anton Ederveen het eerste exemplaar. “In één van de vensters gaat het over de ambtsketen. De keten die ik vandaag draag is de originele ambtsketen van Valkenswaard uit 1811 of 1841. Een mooi symbool voor ook mijn hang naar kennis van de geschiedenis en het eren daarvan. De nieuwe keten is trouwens uit 1956.” De burgemeester ziet ernaar uit dat het boek royaal verspreid zal gaan worden en dat de verhalen de komende jaren zullen worden gedeeld. Nogmaals vraagt hij een applaus voor de schrijvers en de organisaties en voor de eigen ambtenaren die meewerkten. “Ik zie uit naar de tweede, derde, vierde en vijfde druk.”

Het volledige schrijverscollectief bestaat uit de auteurs Chris van den Besselaar, Frits Hendriks, Henk Hovens, Hans de Kinderen, Henk van Mierlo, Wil Peels, Ellen Poppeliers, Sjef Tooten, Bas Verbeek en Toon Winters. De prijs bedraagt € 19,95 en is verkrijgbaar bij de heemkundekring, de V.V.V., Readshop De Boekenwaard en bij Cadeauwinkel De Buren.

[Bron: Valkenswaard 24 30-11-2023](#)

Eeuwenoude grachten en keramiek aangetroffen bij booronderzoek in Valkenswaard

Een schans is een kleinschalig verdedigingswerk, waar bewoners zich kunnen verschansen als er rondtrekkende bendes worden gesignaleerd. In de regio van Valkenswaard liggen er meerdere. De heemkundekring gaat er tijdens een excursie een kijkje nemen en jij kunt meegaan.

Schansen liggen meestal in moeilijk toegankelijke gebieden. Rondom een stuk grond wordt een gracht uitgegraven. Het vrijkomende zand wordt gebruikt om aan de binnenzijde een wal op te hogen. Deze wal wordt beplant met een doornig gewas. Over de gracht ligt een ophaalbrug en in de wal zit een poort.

Wanneer zijn deze schansen aangelegd? Tijdens de Tachtigjarige Oorlog, van 1568 tot 1648, wordt de Kempenregio veelvuldig geplaagd door rondtrekkende bendes en muitende groepjes huurlingensoldaten. Omdat centraal gezag ontbreekt zijn de dorpen en gehuchten op zichzelf aangewezen. In deze tijd worden de meeste schansen opgericht, die vaak worden bemand door de ook in deze tijd opgerichte schutterijen.

Ieder gehucht of iedere buurt heeft wel een schans. Lommel kent zeven schansen, Neerpelt drie en Overpelt vijf. In Valkenswaard wordt al begin 1600 melding gemaakt van een schans in de Goorkes op het einde van de Kromstraat. Deze wordt dan 'die nieuwe schans' genoemd. Er was dus kennelijk ook al een nog oudere schans, maar hierover ontbreken vooralsnog meer gegevens. De oprichting van de 'Schanse van Weerde' staat beschreven in een document uit het archief van de abdij van Postel van 8 mei 1629.

Onderzoek

Het 'leechwater velt' is volgens Mélotte en Molemans een laaggelegen terrein nabij de Venbergse Watermolen. Na 1629 wordt dit ook wel aangeduid als 'de schans'. Om zekerheid te krijgen rondom de locatie van deze schans heeft RAAP eerder dit jaar ter plekke een booronderzoek uitgevoerd.

Tijdens het veldwerk zijn verschillende greppels en grachten aangetroffen. Tegen de noordwestelijke perceelsgrens zijn deze klein en wijzen eerder op perceelsgreppels. Centraal en in het oosten en zuiden van het plangebied zijn grachten van minimaal 6 meter breed en 128 centimeter diep aangetroffen. Juist in het oosten ligt een bestaande greppel. Het booronderzoek heeft tevens enkele keramiekvondsten uit de 14de tot 16de eeuw opgeleverd. Dit materiaal lijkt van voor de oprichtingsdatum van de 'Schanse van Weerde'. De veldnaam het 'leechwater velt' impliceert dat het perceel in 1629 al in cultuur is gebracht, wat aansluit bij een melding uit 1500 van een 'vloeyt' en een daarachter liggend perceel genaamd 'leegh waterveld'.

Kijkje nemen bij booronderzoek

Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat in het plangebied resten van de Schans van Weert worden verwacht en dat resten van grachten en sporen op het binnenterrein aanwezig kunnen zijn; ook de ingang is mogelijk bij benadering aan te wijzen. Proefsleuvenonderzoek Vanaf maandag 13 november krijgt het booronderzoek een vervolg in de vorm van een proefsleuvenonderzoek. Hierbij zijn belangstellenden welkom. Op maandag 13 november 's middags en op dinsdag 14 november 's ochtends geven leden van de werkgroep Archeologie tekst en uitleg ter plekke.

[Bron: Valkenswaard 24 08-11-2023](#)

Ecologisch bermbeheer, nu ook in buitengebied

Bijen, hommels en vlinders, we hebben ze hard nodig, bijvoorbeeld voor het bestuiven van voedselgewassen. Helaas is hun aantal de afgelopen tientallen jaren sterk afgenomen, onder meer door verstedelijking en intensivering van de landbouw.

De gemeente Valkenswaard wil het tij keren en gaat een deel van de wegbermen in het buitengebied ecologisch beheren. Binnen de bebouwde kom gebeurt dat al enkele jaren.

Het ecologisch beheer sluit aan op de Subsidieregeling 'Leefgebied van de bij' van de provincie Noord-Brabant. We streven naar een prachtig buitengebied verfraaid met bloemen, bijen, hommels en vlinders. De bermen die anders onbenut waren, worden voortaan ecologisch beheerd.

Meer diversiteit

Met ecologisch bermbeheer worden de biodiversiteit en structuurvariatie in de bermbegroeiing vergroot. Hierdoor krijgen meer verschillende kruiden de kans om te groeien en te bloeien. Dit biedt bestuivende insecten een constant en gevarieerd voedselaanbod in het groeiseizoen. Deze 'bestuivers' vormen op hun beurt weer een voedingsbron voor insecteneters, zoals vogels. Ook bieden bermen beschutting en nestgelegenheid voor vogels, kleine zoogdieren, amfibieën en reptielen. Versterking én bescherming van de natuur dus.

Anders maaien

Net als binnen de bebouwde kom, zal nu ook in het buitengebied het nieuwe bermbeheer direct zichtbaar worden. Dat komt door een

andere manier van maaien. In plaats van bermen in één keer volledig af te maaien, wordt in fasen gewerkt. In de eerste fase blijft de helft van de begroeiing staan. Dat deel komt pas aan de beurt bij een tweede maaibeurt later in het jaar. Op deze manier blijven voor insecten het hele jaar door voedselbronnen en schuilplaatsen beschikbaar. Na het maaien blijft het maaisel enkele dagen liggen, zodat zaden los kunnen komen. Daarna wordt het afgevoerd om de verrijkte bodem te versralen. Grassen en brandnetels gedijen goed op rijke grond. Door de verrijking af te remmen geven krijgen bloemen en kruiden meer kans. Ook hier geldt: versterking en bescherming van de natuur.

Zandpaden

Zandpaden verdienen speciale aandacht, zowel uit cultuurhistorisch als ecologisch oogpunt. Veel zandpaden zijn namelijk oude doorgaande wegen die kenmerkend zijn voor het landschap. Ook vormen ze verbindingen tussen de grotere natuurgebieden.

Door verrijking dreigen zandpaden dicht te groeien, terwijl juist het losse zand een uniek leefgebied vormt voor zandbijen en reptielen. Daarom worden zandpaden periodiek afgeplagd, zodat ze rul blijven en het leefgebied van insecten en reptielen beschermen. De bermen langs deze zandpaden worden ook ecologisch beheerd.

Meer informatie?

Lees meer over natuurontwikkelingen op valkenswaard.nl/natuurontwikkeling.

Informatief

Belgische zinkfabriek loost dagelijks duizenden kilo's chloride: zoete Dommel soms zout door vervuiling

De Dommel is door lozingen zo vervuild met chloriden, dat het water afgelopen jaren soms zout smaakte en onder de definitie 'brak' viel. De oorzaak ligt bij de zinkfabriek van Nyrstar in

Pelt, net over de Belgische grens. Die loost duizenden kilo's chloriden en sulfaten per dag. Als je niet beter wist, zou je zomaar een lyrisch stukje kunnen schrijven over de Eindergatloop die daar zo vredig door het bos stroomt.

Maar wie voorzichtig afdaalt, een bekertje vult met het heldere water en proeft... Oef. Het

smaakt weeïg en onmiskenbaar chemisch. Niet wat je verwacht van een beek in de Kempen.

De oorzaak ligt even stroomopwaarts, bij de grote grijze gebouwen en silo's van zinkfabriek Nyrstar. Daar, op een paar kilometer van de Nederlandse grens, krijgt de Eindergatloop vanuit een pijp een injectie met zwaar verontreinigd afvalwater. Zet Nyrstar de kranen vol open, dan mag het volgens de vergunning 300 kubieke meter per uur lozen.

Schoon?

Proeven is geen wetenschap, natuurlijk. Maar de dagelijkse metingen die het Nederlandse waterschap De Dommel net over de grens verricht, geven op de milligram nauwkeurig aan wat er in het water zit. Nikkel, zink, cadmium, het zure ammonium, chloride, sulfaten. Om met het goede nieuws te beginnen: de vervuiling met zware metalen is op geen stukken meer zo erg als aan het begin van de eeuw. Dankzij bodemsaneringen, slibvangers en vooral minder vervuilende productiemethodes bij de zinkfabriek.

Maar schoon? Er zal nog heel wat water door de Dommel stromen voordat het riviertje schoon te noemen is. Vooral op het stuk tussen de Belgische grens en Eindhoven. Deels komt dat door grondwater dat uit het zwaar vervuilde fabrieksterrein de beek in sijpelt, ondanks alle pompen waarmee Nyrstar een permanente sanering uitvoert. Maar vooral komt het door de chloride en sulfaten die Nyrstar als afval in de beek loost. Dat gaat niet om kleine hoeveelheden. Volgens de vergunning mag het bedrijf dagelijks gemiddeld 14.000 kilo chloride en 8300 kilo sulfaat lozen.

Voor het hoe en waarom van de lozingen kunnen we helaas niet terecht bij het bedrijf zelf. Dat wil geen toelichting geven, het gaat in een mail nauwelijks in op gestelde vragen, maar sluit toch af met: 'Wij vertrouwen erop je hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.' Gelukkig was Nyrstar in augustus 2020 een stuk communicatiever, toen het een persbericht verspreidde over een nieuwe verwerker voor zinkoxides.

Zonder pardon in de beek

Zinkoxides komen als afval vrij bij de productie van staal. Nyrstar verzamelt het en maakt er in Pelt opnieuw hoogwaardig zink van. Een mooie manier van recycling, zou je zeggen. Maar wel één die zelf op zijn beurt weer afvalstoffen produceert. Die worden niet ingezameld en opnieuw verwerkt. Ze verdwijnen zonder pardon in de Eindergatloop, die ligt ingeklemd tussen het kanaal en de fabriek.

Overtreedt Nyrstar de regels? Nee, moet Eddy Conjaerts toegeven. De Vlaming is vrijwilliger bij Natuurpunt Pelt en heeft zich vastgebeten in de lozingen. „Ze hebben een vergunning voor het lozen van bepaalde hoeveelheden en dat hebben ze slim gedaan. Wat ze overtreden zijn de milieukwaliteitsnormen, maar dáár worden ze niet op beoordeeld.”

Waar dat toe leidt, is volgens hem duidelijk zichtbaar in de Dommel: „Vroeger moesten de waterplanten af en toe weggehaald worden, zoveel waren het er. Maar afgelopen jaren is hun aantal na de samenkomst met de Eindergatloop enorm achteruitgegaan. Er zijn minder vissen en er zijn veel minder soorten fauna dan je in zo'n beek mag verwachten.”

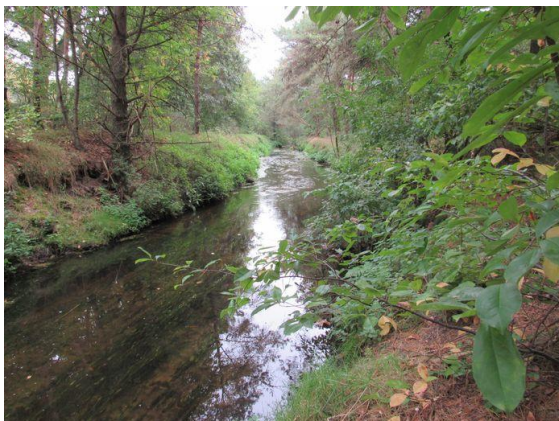
Dat laatste wordt ook geconstateerd in de rapportage die waterschap De Dommel in september maakte. Daarin krijgt de bovenstroomse Dommel voor alle categorieën flora en fauna het predicaat 'matig'. Voor vissen, zichtbare en onzichtbare kleine diertjes en alle planten.

Conjaerts kan er niet over uit dat een bedrijf anno 2023 nog zoveel schadelijke stoffen in een beek mag lozen, keurig met vergunning. Hij is kritisch op zijn eigen club, die bij de vergunningverlening twee jaar geleden slecht

voorbereid was en daardoor weinig gedaan kreeg. Maar ronduit verbaasd is hij over de inbreng vanuit Nederland, nota bene het land waar het vervuilde water al een kilometer of 5 na de Eindergatloop de grens over komt.

Waterschap De Dommel maakte geen gebruik van de mogelijkheid om een advies geven, toen de Belgische provincie Limburg een vergunning ging verlenen, zegt Conjaerts. „Dat vonden we heel raar, want meestal zijn jullie strenger.”

Ook nu hoort hij nauwelijks kritische geluiden uit Nederland komen. Óók niet bij de jaarlijkse bijeenkomst van de ‘opvolgingscommissie’, waar Nyrstar verplicht met betrokken organisaties om tafel moet. „Ik heb daar het waterschap nog niet op de tafel zien roffelen. Ik denk echt dat ze op dit dossier hun verantwoordelijkheid tegenover Nyrstar moeten oppakken.”

Dat er geen advies gegeven werd, ligt iets genuanceerder. Want in een eerder stadium van de vergunningverlening wás al advies uitgebracht, verdedigt het waterschap zich. Niettemin zorgen de opmerkingen van Conjaerts 50 kilometer stroomafwaarts van de Dommel voor ongemak bij waterschapbestuurder Mado Ruijs. In het verleden is het waterschap tot aan de hoogste rechter gegaan, om daar bakzeil te halen. De Nederlanders werden door de rechter niet gezien als rechthebbende. Sindsdien zoekt het waterschap de informele weg.

Twee keer onvoldoende

Of dat de goede strategie is? Ruijs windt er geen doekjes om. Samen met de drie andere

Brabantse waterschappen vroeg de Dommel aan de Utrechtse universiteit om een beoordeling van het eigen handelen. Doen de waterschappen zelf genoeg en spreken ze andere overheden genoeg aan, was de vraag waarop twee weken later een antwoord kwam. „Het is in alle twee de gevallen onvoldoende”, zegt Ruijs.

Het waterschap komt daarom met ‘stelligere adviezen’ en wil dat de waterkwaliteit niet alleen voldoet aan de Belgische normen, maar ook aan de strengere Nederlandse. Want op de vraag of het veel is, de 14.000 kilo chloride en 8300 kilo sulfaten die Nyrstar mag lozen, komt de meegekomen beleidsmedewerker met een helder antwoord. „Gruwelijk veel”, klinkt het. „Ik sloeg er steil van achterover toen ik het las. Maar toen was de vergunning al gegeven...”

Reden tot optimisme

Gaat het er ooit van komen, een schone Dommel? Hoe moeizaam de geschiedenis ook is, er is reden tot optimisme. Want in 2025 moet Nyrstar een allesomvattende, nieuwe vergunning aanvragen. En vanaf 2027 zijn alle EU-lidstaten verplicht om te voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water, die voorschrijft dat alle waterbeheerders voldoen aan hun eigen doelstellingen. Waar Waterschap De Dommel – en ze is de enige niet – het nu nog ‘onzeker’ noemt of die doelen gehaald worden, is de vraag straks of je daar in Europa mee wegkomt. Bij Natuurpunt Pelt staan ze al op scherp. „Indien nodig gaan wij juridisch afdwingen dat Nyrstar zich aan de norm houdt”, zegt Conjaerts. Hij weet zich gesterkt door het feit dat de Dommel bij de grens ook door extra beschermd Habitat-gebied loopt. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat het bedrijf zijn installatie verhuist richting Noordzeekust of Schelde, zegt hij. Daar kunnen ze de chloride rechtstreeks in de toch al zoute zee lozen.

Waterschapbestuurder Ruijs blijft waarde hechten aan het overleg. Toetsen en monitoren gaat ze zeker doen als het nodig is. Maar ze benadrukt toch vooral: „Wij gaan samen met het bedrijf en andere betrokkenen op zoek naar hoe het beter kan.”

[Bron: Eindhovens Dagblad 13-10-2023](#)

Bevloeien van weiden erkend als werelderfgoed

Tijdens een bijeenkomst op 5 december in Botswana is het bevloeien van weiden officieel toegevoegd aan de Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van UNESCO. Op dit ogenblik zijn er maar twee plaatsen in Nederland waar nog actief op traditionele wijze bevoeid wordt. Dat is op landgoed Het Lankheet in Twente en op de Pelterheggen van Natuurmonumenten, ten zuiden van Valkenswaard in het natuurgebied De Plateaux.

Ook het zomercarnaval, de jaarlijkse straatparade door de Rotterdamse binnenstad, is toegevoegd aan de Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van UNESCO. Het aantal Nederlandse inschrijvingen op deze lijst komt daarmee op vijf, na het molenaarsambacht (2017), de bloemen- en fruitcorso's (2021) en de valkerij (samen met diverse andere landen, eveneens 2021).

Bevloeien is het opzettelijk voedselrijk water over percelen leiden vanuit een beek, rivier of kanaal. Het is een eeuwenoude vorm van bemesting: het water laat een dun laagje voedselrijk slib of klei achter. Meestal wordt de term vloeiveide gebruikt voor graslanden, die daarmee een betere opbrengst kregen. Door het geleiden van het water, aanleggen van dijkjes, stuwen en inlaten kon men de bevoeiing reguleren. Het was immers van belang precies te kunnen regelen wanneer en hoe lang het water op velden moest komen.

De toewijzing door UNESCO beschouwt Natuurmonumenten als een grote erkenning voor de jarenlange inspanningen om het systeem van bevloeien weer werkend te krijgen. "Met het bevloeien van weiden in De Plateaux houden we deze aloude techniek levend", vertelt Michiel Purmer, erfgoedexpert bij Natuurmonumenten. "Dat levert ook veel natuurwinst op: een zee van orchideeën in het voorjaar en uitbundig bloeiende herfsttijloos in het najaar. Daarnaast

wordt met dit systeem water zo lang mogelijk vastgehouden in het gebied. De oude vloeiveiden hebben zo een nieuwe, extra functie als klimaatbuffer."

Bevoeiing vond plaats in grote delen van West-Europa. In Nederland kwam het vooral in de oostelijke helft van het land voor, zeker al sinds de middeleeuwen. Onderzoek liet zien dat alleen al in Nederlandse natuurterreinen zo'n 500 nog herkenbare bevoeiingslocaties zijn te vinden. Daarvan zijn dus nog maar twee plaatsen over waar nog actief op traditionele wijze bevoeid wordt, landgoed Het Lankheet de Pelterheggen.

Het systeem van bevloeienInge van Noortwijk
Een vogelvluchtperspectief van de werking van de vloeiveiden in De Plateaux.

De Pelterheggen in De Plateaux is een relatief jong complex uit het midden van de negentiende eeuw. De onderneming was het initiatief van Wijnand Clermont (1802-1879). In 1850 kocht hij 360 hectare heide van de gemeente Bergeijk met als doel hier vloeiveiden aan te leggen om een rijke hooiopbrengst te kunnen krijgen. Met voedselrijk Maaswater wilde hij de schrale heidegronden vruchtbaarder te maken. Om aan water te komen moest hij een vier kilometer lang aanvoerkanaal laten aanleggen vanaf het in België gelegen Kempisch Kanaal. Dit kanaal stond weer in verbinding met de Maas.

Een ingenieus stelsel van aanvoersloten, sluisjes en afvoergreppels werd aangelegd om het water gereguleerd over de velden te laten stromen. In 1856 werd er 8.500 kilo hooi per hectare geoogst op de Pelterheggen. Een enorme opbrengst, die de vloeivelden van Clermont tot de beste van de Kempen maakte. Het bevloeien zelf, maar ook het onderhouden van de vele greppels, waterlopen en kunstwerken was een arbeidsintensieve klus en vereiste de nodige ambachtelijke kennis. Er was bijvoorbeeld per hectare alleen al zo'n 2.500 meter aan greppels te onderhouden. Het

bevloeien bleek een precies werk dat erg nauw kwam. Later nam de hooioogst af en werden er steeds meer populieren voor de houtoogst geplant. Tussen 1946 en 1956 tenslotte werden alle hooilanden beplant met populieren. De bevoeiing stopte, de kunstwerken raakten in onbruik en vervielen.

In 1982 kocht Natuurmonumenten het gebied van de laatste particuliere eigenaar. Alhoewel de Pelterheggen feitelijk een populieren-

plantage waren geworden, bleek de structuur met kanaaltjes, sluisjes, inlaten en afvoersloten nog behoorlijk gaaf aanwezig. Ook waren er in potentie hoge natuurwaarden aanwezig, maar die moesten verder ontwikkeld worden. Daarvoor gebruikte men de aloude techniek van bevoeien. Dit leverde een grote rijkdom aan zeldzame bloemen en planten op.

In 2002 werd er een uitgebreid restauratieplan gemaakt om de steeds verder vervallen waterwerken te restaureren. Want inmiddels had ook Natuurmonumenten ondervonden dat het kennis en vakmanschap vergt de vloeiveiden zo te beheren dat de natuur maximaal profiteert. De biodiversiteit vaart er wel bij, met een weldaad aan bloemen in het voor- en najaar.

[Bron: Natuurmonumenten 06-12-2023](#)

Activiteiten

Binnenkort brengen we u op de hoogte van de aankomende activiteit in het eerste kwartaal van 2024.

Mocht u een leuk, educatief of ander idee voor een nieuwe activiteit, excursie of wandeling hebben dan horen wij dat graag van u. U kunt uw idee mailen naar info@groen-heemvalkenswaard.nl

Colofon

Groen en Heem Actueel is het drie maandelijks orgaan van de vereniging Groen en Heem Valkenswaard en omstreken.

Correspondentie adres

Groen en Heem Valkenswaard e.o.
Postbus 567, 5550 AN
Valkenswaard
Tel.: 040-22 60 010
info@groen-heemvalkenswaard.nl
www.groen-heemvalkenswaard.nl

Redactie

Eindredactie en Lay-out :
Bas Verbeek

Redactieleden:

Lambert de Brouwer, Ton Zwerts

Financieel

IBAN: NL17TRIO0391081616
KvK: 40235293

Aanwijzingen voor auteurs zijn op aanvraag verkrijgbaar bij de hoofdredacteur. Artikelen dienen digitaal te worden aangeleverd.

Adreswijzigingen

Kunnen worden doorgegeven aan de ledenadministratie:
info@groen-heemvalkenswaard.nl

© 2023 Groen en Heem
Valkenswaard e.o.